

УДК 027.7(092)(477.87)+378.4(092)(477.87)+94(477)

**ЖИТТЯ, ВІДДАНЕ КНИЗІ:
НАУКОВА ТА ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ГАННИ ТА ОМЕЛЯНА ДОВГАНІЧІВ**

Світлана КРИВОВА,
завідувачка сектора Наукової бібліотеки,
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”
ORCID: 0000-0002-2700-8649

Людмила САНЬКО,
головний бібліотекар Наукової бібліотеки,
ДВНЗ “Ужгородський національний
університет”
ORCID: 0000-0002-5719-3048

Анотація. У статті досліджено життя родини Довганичів: Ганни та Омеляна, їх вклад у розвиток культури та освіти Закарпаття, а саме – викладацькій діяльності й історичних дослідженнях О. Довганича та бібліотечно-бібліографічній діяльності Г. Довганич.

Ключові слова: *УжНУ, О. Довганич, історичний факультет, історія Закарпаття, Наукова бібліотека УжНУ, Г. Довганич, бібліотечна справа.*

Закарпаття завжди було щедрим на таланти. Серед них – письменники, вчені, економісти, юристи, митці. Практично у всіх сферах діяльності закарпатці показали себе з найкращого боку. В повній мірі це стосується і науковців, особливо служителів Клію – музи історії [1, с. 3]. До лав відомих сучасних закарпатських істориків, таких, як Едуард Балагурі, Іван Гранчак, Василь Ілько, Іван Мандрик, Михайло Троян, Микола Вегеш, Микола Олашин можна віднести і Омеляна Довганича. Його багата спадщина – великий внесок у вивчення історії Закарпаття й України взагалі.

Відомий закарпатський історик, журналіст, педагог вищої школи, доктор історичних наук Омелян Дмитрович Довганіч народився 8 травня 1930 року в селі Нижнє Селище Хустського району. Він закінчив шість класів народної школи у рідному селі, потім продовжив навчання у Хусті: спершу у гімназії, згодом у СШ № 2, яку закінчив у 1949 році. У 1950 – став студентом Львівського університету, але вчитися не зміг, оскільки був призваний на службу в армію, яку проходив у Білорусії. Звільнившись у запас в 1952 році, почав працювати пропагандистом Хустського райкому партії.

З 1953 до 1956 року Омелян Довганіч навчався в Києві у Вищій партійній школі на відділенні журналістики. Після її закінчення його було призначено редактором великобerezнянської районної газети «Радянське село». З 1961 до 1968 року перебував на партійній роботі в Ужгороді. За цей час, у 1966 році, він закінчив аспірантуру при УжДУ.

Працюючи головним редактором республіканського видавництва «Карпати» (з 1968 до 1972 року) він захистив у 1970 році кандидатську дисертацію з історії Закарпаття періоду Другої світової війни.

Наступні 23 роки життя Омеляна Дмитровича, а саме з 1972 до 1995, пов'язані з Ужгородським державним університетом. Тут він пройшов шлях від старшого лаборанта до доцента, спочатку на кафедрі історії СРСР, а після її ліквідації – на кафедрі нової і новітньої історії.

Ось яку оцінку його викладацької діяльності дає кандидат історичних наук доцент Ужгородського національного університету Микола Олашин: «Він був талановитим педагогом і методистом. Досконало знав фактичний матеріал своїх курсів. Його лекції, семінарські заняття, спецкурси завжди були детально продумані... Він умів зацікавити студентів навчальним предметом, вчив їх вчитися...» [2, с. 10]. Понад 80 випускників історичного факультету написали і захистили дипломні роботи під його керівництвом.

Омелян Дмитрович завжди відповідально ставився до громадських доручень: призначався секретарем приймальної комісії, був редактором студентської багатотиражки, редагував чимало факультетських та загально університетських видань. Він також був дослідником історії університету. З-під його пера вийшли чотири книги, присвячені рідній Alma mater. В одній з останніх «Університет у нашому житті» зібрані його статті про викладачів – істориків університету, які відійшли у вічність, але залишили яскравий слід в його історії, такі, як М. Лелекач, Б. Співак, М. Троян, С. Пеняк, Г. Божук, Я. Штернберг та інші. Але головна тема, якій він присвятив майже все своє життя, була історія Закарпаття до та під час Другої світової війни.

А все почалося з пошуків слідів батька, який був заарештований у березні 1944 року як учасник розвідгрупи «Закарпатці», засуджений на 15 років і відправлений у концтабір. Ці пошуки розтягнулися на довгих 28 років. Були написані десятки листів-запитів у Прагу, Москву, Будапешт, Німеччину, і нарешті, у 1974 році Омелян Дмитрович отримав документи про те, що його батько загинув 18 лютого 1945 року у концтаборі в місті Шимберг.

Як казав сам Омелян Дмитрович: «Я не випадково став істориком... я поставив собі за мету – шукати і досліджувати відомості про людей, які постраждали у ті чи інші історичні періоди» [3]. І дійсно він був одним із найскрупульозніших дослідників трагічних сторінок історії Закарпаття періоду Другої світової війни і репресій довоєнного і повоєнного часу. Він займався пошуками закарпатців, засуджених гортівським режимом, долею втікачів в СРСР, закарпатськими добровольцями у складі Чехословацького армійського корпусу та з'єднань Червоної Армії, долею учасників підпільного і партизанського руху, вивчав діяльність розвідувальної групи Ференца Патокі. Працюючи у вітчизняних і зарубіжних архівах, він ретельно опрацював сотні документів, розшукував рідних і близьких учасників тих подій.

Результатом кропітких пошуків стали видання «Слідами легенди» (Ужгород, 1971), «Закарпатські добровольці: нариси з історії та бойового шляху» (Ужгород, 1998), «Трагічний фінал. Розвідгрупа «Закарпатці»: історія і люди» (Ужгород, 2004), «До Бузулука – через табори ГУЛАГу: з історії засудження, покарання та бойового шляху закарпатських втікачів у СРСР в 1939–1941 роках» (Ужгород, 2009), публікації у виданнях «Закарпаття в роки війни» (Ужгород, 1990), «Книга Пам'яті України: Закарпатська область» (Ужгород, 1995) та інші.

Окремо треба зупинитися на такій темі у його пошуках як «діти війни», а саме «Діти Червеньова». Досліджувані події відбувалися у серпні-жовтні 1944 року, коли монашки Домбокського монастиря на Закарпатті врятували від фашистської неволі 186 дітей інтернату з білоруського села Новоєльня Гродненської області. Були розшукані і діти, і черниці – учасники тих подій. Про їх випробування, про їх подальшу долю було написано десятки статей в газетах та журналах, також ця тема висвітлювалася в колективній праці «Роки лихоліття: невідомі сторінки і трагічні долі» (Ужгород, 1995). І що цікаво, Омелян Дмитрович до останніх своїх днів підтримував зв'язок зі членами ради музею «Діти лихоліття» села Новоєльня Гродненської області

Білорусії. В одному з останніх листів учні писали: «...Мира Вам и Добра. Мы любим и помним Вас...» [2, с. 47].

О. Довганич велику частину свого життя приділив вивченню проблеми репресій проти населення Закарпаття у 30-х – 50-х роках 20-го сторіччя. Вернути з небуття імена синів і доньок Срібної землі, зберегти їх честь і світлу пам'ять – таке завдання ставив він перед собою.

З 1993 року О. Довганич очолює науково-редакційний відділ обласного видання «Реабілітовані історією. Закарпатська область». З-під його пера, завдяки кропіткій щоденній роботі, вийшли сотні публікацій і окремих видань цієї тематики: «Крізь пекло ГУЛАГів: документи, спогади, нариси» (Ужгород, 1996), «У сутінках забуття: репресовані делегати Першого з'їзду Народних комітетів Закарпатської України» (Ужгород, 2000), «Реабілітовані історією: Закарпатська область» (Ужгород, 2001-2004) і багато інших.

Наукова діяльність Омеляна Дмитровича була багатогранною. Як патріот Закарпаття він присвятив багато часу вивченню рідного краю. Про історію свого села Нижнє Селище опублікував три книги: «Нижньому Селищу – 540 років» (Ужгород, 1997), «Нижнє Селище: земля і люди» (Ужгород, 2001), «Літописці Нижнього Селища» (Ужгород, 2004) у співавторстві. Сільська рада рідного села присвоїла Омеляну Довганичу звання «Почесний громадянин села Нижнє Селище».

Омелян Дмитрович добре відомий і як літературознавець. Будучи головним редактором у видавництві «Карпати», він листувався з І. Чендесем, Ю. Шкробинцем, зустрічався з Й. Жупаном, М. Рішком, В. Вовчком та іншими закарпатськими письменниками, друкував рецензії на їх книги. В останні роки займався спадщиною репресованих письменників. На літературознавчу тематику у нього написано понад 120 статей, повідомлень, нарисів, рецензій [3, с. 15].

А взагалі «...його науковий і творчий доробок підсумовує 1024 наукові, науково-популярні статті, нариси, рецензії, критичні й літературні матеріали і 54 окремі видання» [2, с. 22]. Виданий у 2005 році біобібліографічний покажчик, присвячений життю та науковій діяльності вченого, нараховує 2004 позиції.

Лауреат обласних премій ім. О. Борканюка (1986), ім. М. Бабидорича (2004), ім. А. Волошина (2005), Омелян Дмитрович за багаторічну сумлінну роботу був нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня, багатьма почесними грамотами.

Великій науково-дослідницькій та викладацькій роботі Омеляна Довганича сприяла його дружина Ганна Михайлівна. Вона створювала йому якнайкращі умови праці, щоб не відволікати його в роботі по-

всякденними проблемами. Ось що писав Омелян Дмитрович про це: «В тому, що я зумів у житті досягти успіхів у науковій, педагогічній і громадській діяльності, значна заслуга моєї сім'ї, а особливо моєї дружини Ганни Михайлівни» [4, с. 47].

«Я завдячую долі, що у нелегкій творчій роботі моя дружина ніколи не робила перепони, а навпаки впродовж усього життя сприяла мені, даючи можливість необмежено займатись науковими пошуками, написанням історичних праць» [5, с. 94]. Ганна Михайлівна міцно тримала фронт сімейних проблем, встигала забезпечувати чоловіка довідковою літературою, вичитувати його рукописи. Життєві долі Ганни Михайлівни та Омеляна Дмитровича злились в одну на все життя. Це тільки підкреслює високі і чисті почуття подружжя та їх духовне багатство [3].

Правдиво і чесно з людьми вона жила,

У дітей і внуків душу вложила.

Вона їх любила почуттям безмірним,

А для чоловіка була другом вірним [6, с. 34].

Ці рядки у своїй поетичній збірці «Моїй Святині» відома закарпатська поетеса, колишня бібліотекарка Софія Сорока, присвятила Ганні Михайлівні Довганич. Вони дуже тонко розкривають сенс життя цієї людини – родина та улюблена робота.

Народилася Г. М. Довганич у далекому 1931 році, взимку 13 січня, у м. Хуст Закарпатської області. Закінчила семирічну школу, потім середню школу № 1. Дізнавшись про Хустське культосвітнє училище, вирішила стати культосвітнім працівником. Разом із подружкою Інною Компанієць подалися в технікум на вступні екзамени, які успішно склали і стали студентками. Після другого курсу зрозуміли, що стануть бібліотекарями. Вивчали теоретичні і практичні курси. Практику проходили у міській та районній бібліотеках. У 1949 році, склавши державні екзамени, Ганна Довганич отримала направлення в Берегівський район у село Нова Бовтрадь. Тут вона пропрацювала вісім місяців, оскільки за проханням завідуючого районної бібліотеки її перевели у місто Виноградів. Через пів року Ганну Михайлівну знову переводять – до міської бібліотеки в м. Хуст. Працюючи в Хусті, вступає на заочне відділення Харківського бібліотечного інституту. У 1953 році одружується з Омеляном Довганичем, потім сім'я переїжджає у Великий Березний, де працює завідувачкою читальної зали районної бібліотеки для дітей. В 1962 році, коли сім'я переїхала в Ужгород, працює в обласній бібліотеці для дітей.

З 1964 року починається новий етап в житті Ганни Михайлівни – університетський, вона починає свій трудовий шлях у бібліотеці УжДУ. Тут вона тривалий час працює в читальній залі гуманітарних наук, завідує відділом комплектування і наукової обробки документів.

У 1973 році, коли штат бібліотеки поповнився посадою замісника директора з наукової роботи, очолила новий напрямок діяльності бібліотеки [8, с. 453–454]. Під її керівництвом ретельно вивчалися надходження нової літератури, була реорганізована робота сектора наукової обробки літератури, що дало змогу досконало вивчити класифікації і полегшити роботу з каталогами. Одним із напрямків довідково-бібліографічного відділу стало складання бібліографічних покажчиків. В полі зору були всі підрозділи бібліотеки, постійно в практику бібліотеки вносилися нові напрямки, що дозволяло удосконалювати сам процес обслуговування читачів.

У своїй автобіографії Анна Михайлівна писала: «Я засвоїла головне правило в бібліотечній роботі: читач, який хоче отримати інформацію з будь-яких питань, повинен щонайменше часу витратити на її пошук, а також отримати кваліфіковану консультацію про інші джерела» [5, с. 96].

Набутий досвід навчання у вузі, робота у різних бібліотеках краю, у різних підрозділах бібліотеки сприяли піднесенню наукового, методичного та загального рівня книгозбірні університету. Ганна Михайлівна неодноразово підкреслювала, що ніколи не жалкувала про вибір професії бібліотекаря. Все своє життя вона присвятила пропаганді книги, нових знань, активній і дієвій роботі з читачами.

У вітанні колективу бібліотеки у зв'язку з виходом Ганни Михайлівни на пенсію є такі зворушливі слова: «Одного разу обравши професію, Ви не зрадили їй – були і залишаєтесь справжнім бібліотекарем – Бібліотекарем з великої букви» [5, с. 97]. Багато співробітників та науковців з вдячністю згадували Ганну Михайлівну. Так, колишній директор бібліотеки І. В. Сабадош оцінював Г. М. Довганич як висококваліфікованого працівника, невтомного новатора, особливо відзначивши її діяльність на посту заступниці директора з наукової роботи. Оксана Пеца, послідовниця і учениця Ганни Михайлівни, підкреслювала її великі зусилля зі збагачення фондів кількісно і якісно [7, 73]. Нам, авторам дослідження, довелося працювати під керівництвом Ганни Михайлівни з 1979 до 1986 року. Саме в цей період вона була замісницею директора з наукової роботи. Запамяталась вона як відповідальний фахівець, вимогливий

до себе, до роботи підлеглих, а також до якості виконаної роботи, особливо до обслуговування читачів. На той час відділ наукової обробки очолювала О. М. Траченко, бібліотечний фахівець. Період з 1980 до 1985 рок був дуже складним, відбувався процес переведу фондів і каталогів на таблиці ББК. Ганна Михайлівна збирала повний випуск «Таблиць ББК», методичні матеріали до них, одночасно проводила методичні навчання з бібліотекарями середніх навчальних закладів Закарпаття. Протягом п'яти років ця робота була виконана. Контроль за її виконанням здійснювала методист Валентина Лехцер, яку Ганна Михайлівна запросила на роботу з обласної бібліотеки ім. Потушняка. Активну участь Г. Довганич брала у проведенні занять з підвищення кваліфікації працівників, де вони знайомилися з новими Державними стандартами в бібліотечній справі, методичними рекомендаціями і взагалі з основами бібліотечної роботи.

У 70–80-ті роки в УжДУ існував факультет суспільних наук, де студенти різних спеціальностей могли придбати освіту з таких напрямків – бібліотечна справа, журналістика, архівознавство та інші. Ганна Михайлівна в той період навчала бібліотекарів, проводила практичні заняття, читала лекції, і звісно – приймала екзамени.

У 1986 році Ганна Михайлівна вийшла на заслужений відпочинок. Колектив бібліотеки завжди з вдячністю згадував і буде згадувати її вклад в становлення Наукової бібліотеки УжНУ.

Подружжя Омеляна та Ганни Довганичів присвятило майже чверть століття роботі в Ужгородському національному університеті: він – як викладач історичного факультету, вона – як бібліотекар Наукової бібліотеки. Період плідної наукової, викладацької, освітньої, громадської та бібліотечної діяльності вони згадували як кращі роки свого життя [4].

Література:

1. Колекція видань Омеляна Довганича у фондах ЗОУНБ : бібліогр. покажч. Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2009. 36 с.
2. Історикові та журналісту Омеляну Довганичу – 75 : статті, нариси, інтерв'ю, нагороди та рецензії на бібліографічний покажчик до цієї дати / упоряд. О. Д. Довганич. Ужгород : Гражда, 2006. 74 с.
3. Довганич Омелян. Я не випадково став істориком... Мукачево : Карпат. Вежа, 2008. 96 с.
4. Довганич О., Довганич Г. Університет у нашому ужитті. Ужгород : Гражда, 2007. 120 с.

-
5. Сорока С. Моїй Святині : поезії. Ужгород : Вид-во О. Гаркуші, 2007. 84 с.
6. Скарбниця духовності. Науковій бібліотеці Ужгородського державного університету – 50 років. Ужгород : Патент, 1997. 347 с.
7. Довганич Омелян. Коли історія як незагойна рана. Спогади і роздуми. Ужгород : Гражда, 2010. 384 с.
8. Наукова бібліотека Ужгородського національного університету : від джерел до сучасності : монографія / редкол. : М. М. Медведь, О. В. Бряник, В. В. Воробець, Л. О. Мельник. Ужгород : Вид-во О. Гаркуші, 2021. 572 с.

**LIFE IN THE BOOK:
SCIENTIFIC AND CULTURAL ENLIGHTENMENT GANNI
AND OMELIAN DOVGANICH**

SVYTLANA KRYVOVA,
Head of the Department Scientific Library
of Uzhhorod National University
ORCID: 0000-0002-2700-8649

LIUDMYLA SANKO,
Head of Scientific Library
of Uzhhorod National University
ORCID: 0000-0002-5719-3048

Annotation. The statute has seen the friendship of the homeland of] Dovganich , their contribution to the development of culture and educations of Transcarpathia. separate study consecratedy teaching and scientific activity.

Key words : *Uzhorod University Faculty of History, seeing and follow-up activity. O. Dovganch, science library, library of the nigh, G. Dovganich.*